مامە حەبیب قەرەگوێزی کێ بوو؟

کەریم ئیلخانی

شەوی پێشوو نەرمەبارانێکی خۆش دەر و دۆڵی گەورکان و پێدەشتەکانی موکریانی داگرتبووەوە. کەشوهەوایەکی خۆش بوو بۆ جووتی پاییزی. وەرزێرانی ناوچەکەی تەواو دڵخۆش کردبوو. پووشوپەڵاشی نێو دەرودۆڵی چیاکانی خاو کردبووەوە .گەڵارێزانی پاییزی دەستی پێکردبوو. دەڵۆپە بارانی شەوی ڕابردوو لە سەر گەڵا زەردە داوەریوەکانی نەمامە دەستچێنەکانی مامەحەبیب هەر مابوو. زەوییەکەی مامە حەبیب لە داوێنی چیای (حاجی کیمی)یە کە دەکەوێتە ڕۆژئاوای شاری(بۆکان)و لە نزیک دێی (قەرەگوێز) هەڵکەوتووە. زەوییەکی سەخت و بەردەڵان و دێمەکار. زەوییەکی ڕووتەڵە و ساکار. لە داوێنی زەوییەکەی، چۆمی تەتەهوو لەو بەرزاییەڕا وەک شینەدووکەڵێکی باریک بە نێو بێشە و نزارەکاندا تێدەپەڕێ کە جوانییەکی دڵڕفێنی هەیە. دەتگوت لەو ڕۆژەوە چیای حاجی کیمی سەری لە زەوی دەرهێناوە، مامە حەبیبی لە داوێنی خۆیدا لە باوەش گرتبوو. هەردووک سادە و ساکار، هەردووک سەربەرز و باڵابەرز و، هەردووک دڵبریندار و زامدار، هەردووک ڕووتەڵە و بۆر، هەردووک لەشیان ڕاهاتوو بە سەرماوسۆڵی ئەم مەڵبەندە. هەردووک مێژوویەکی کۆنی ئەم وڵاتەیان لە دڵدا هەڵگرتووە. هەر دووک هاوڕێیەکی بەئەمەک و دڵپاک بوون بۆ یەک. هەردووک لەشیان ڕاهاتووی چەخماخە و هەورەبرووسکە و تۆپ و باڕووتی ئەو مەڵبەندە بوو. هەردووک هاوڕێی ڕۆژی تەنگانە بوون بۆ یەک .

مامەحەبیب کەوشەجیرەکانی دەرهێنا و لە تەنیشت کوچکاوری پەنا چارداغەکەی کە لە گۆشەیەکی زەوییەکەی دا ساز کرابوو دانیشت. لەشی لە ئارەقدا خووسابوو، جاروبارەش ملی وردەسووڕاند و تەماشایەکی گاجووتەکانی دەکرد کە لە خەتی جووتەکەدا وەستابوون. ڕوخساری توورە و گرژی لە نێوان دووکەڵی کوچکاورەکە جارجار وەدەر دەکەوت. جاروبارەش فوویەکی بەهێزی بۆ گەشانەوە لە ئاورەکە دەکرد بۆ ئەوەی کەترییەڕەشە تێکقوپاوەکەی زووتر بێتەجۆش، بەڵام پووشوپەڵاشی خاوبووەوەی پاییزی گڕی نەدەگرت. سەبیلە ڕەش و درێژەکەی کە ئەو ڕۆژە بۆنی بێ تووتنیی لێ دەباری لە بەردی بەر کوچکاورەکەی دەدا و لە بەر خۆیەوە بۆڵەیەکی لێ دەهات کە من زۆری تێ نەگەیشتم بۆ چییە؟ وا دیار بوو ئەو ڕۆژە پوورەخەجیچ _ خێزانی_ لە بیری چووبوو توورەکە تووتنەکەی بۆ بهاوێتە نێو خورجێنەکەیەوە، هەر بۆیەش بوو نێو چاوانی تێک نابوو ئەو ڕۆژە .

مامەحەبیب پیاوێکی چوارشانەی مەچەک ئەستور و باڵا بەرز، لووتێکی پان و دەنگێکی پیاوانەی بە ساڵاچوو، ڕیشێکی تۆپن، چاو و برۆیەکی تێکچرژاوی هەبوو .پیاوێکی بەهێزو توانا، تا بڵێیت سادە و ساکار، ماڵ خۆش و، گەرموگوڕ لە گەڵ میوان .زۆر بە ئیحترام بوو، لە گەڵ گەورە و چووکە. سوارکارێکی بێ وێنە بوو. زۆر چالاک بوو بۆ ڕاهێنانی ئەسپی سەرکێش .زۆر کەم قسەی دەکرد. هەمیشە سەبیلەڕەش و درێژەکەی لە بەر پشتێندە گرێچنەکەیدا چەقا بوو. هەر چەندە خوێندەواریی نەبوو بەڵام وەک کتێبێکی کۆنی مێژووی ئەم کوردەوارییە وا بوو کە لاپەڕەکانت لێ هەڵدەداوە .

گیزەگیزی کەترییە ڕەش و، مڕەمڕی سەگەکەی کە لە سەربانی چارداغەکەی پاڵ کەوتبوو، لەگەڵ مشەمشی گاجووتەکانی بێدەنگیی پاییزی ئەم دەریان تێک دەشکاند .سەری کەترییە ڕەشی لابرد و لۆچێکی چای وشک وەسەر گێڕا و لەتە کولێرەیەکی هاویشتە بەر دەم سەگەکەی، ئەویش لە مڕە کەوت . یەکەم پیاڵەی چای خواردەوە ئارەقی لەشی کەم بووەوە .نێوچاوانە گرژەکەی کرایەوە. بزەیەکی هاتە سەر لێوان و ددانە زەردەکانی لە مابەینی ڕیشە تۆپنەکەی وەدەر کەوتن. دەستێکی بە ڕیش و سمێڵیدا هێنا. وا دیاربوو مەیلی قسەکردنی هەبوو. دەیزانی من تامەزرۆی کام یەک لە قسەکانی ئەوم. بە قامکە ئەستوورەکانی ئیشارەی بە جێی دانیشتنی کاک سولەیمانی موعینی (کاک فایق) دەکرد کە چۆنی حاشار

داوە لە نێو ئەشکەوت و ڕەوەزەبەردەکانی چیای حاجی کیمی دا . ئیشارەی بە نێو چارداغەکە دەکرد کە چ شەوها کاک فایق لەو چارداغەدا ماوەتەوە و نامەی پێدا ناردووە بۆ کێ و کێ .هەرکات نێوی کاک فایقی دێنا زۆر بە ئیحتیرامەوە نێوی دەبرد و هەستی بە خەسارێکی گەورە دەکرد بۆ تێداچوونی. باسی ئەوەی بو دەگێرامەوە کە چەندەم هاوار لە(مینەشەم و عەوڵای موعینی) کرد کە "لەم ناوە مەمێنن، ژاندارمە و جاشتان لەسەرە بڕۆن بۆ دیوی دارستان، بەڵام بەگوێیان نەکردم تێدا چوون لە شاخی(قالوێ گەورکان)" .باسی شەڕەکەی (سەید فەتاحی نیزامی)ی بۆ دەگێرامەوە لە چیای حاجی کیمی کە چۆن کوژران و ئەو چۆن توانی گیانی چەند پیشمەرگەیەک لە چنگ ژاندارمە و جاشەکان نەجات بدا و، چۆن تفەنگەکانیان بۆ وەشارێت .ڕەنگە ئازار و ئەشکەنجەکانی مامەحەبیب لەسەر ئەو تفەنگانە قەت لە بیر خەڵکی گوندی قەرەگوێز نەچووبێتەوە کە چۆنیان مامەحەبیب سەرەوشۆڕ کرد لە نێو بیری حەوشی ماڵە خۆیدا لە بەر چاوی ژن و منداڵی خۆی .چۆن ژاندارمەکان ئەویان لە بەر چاوی خەڵکدا ئازار و ئەشکەنجە دەدا، بۆ ئەوەی ئەو لە بەر چاوی خەڵکی دێ سووک کەن و بیشکێنن، بەڵام دەنگ لە چیای حاجی کیمی هات لە مامە حەبیب نەهات. لە بیرمە زۆر جاران ژاندارمەکانی دێی)تورجان (دەهاتن بۆ قوڵبەست و ئازار و ئەشکەنجەی ئەو .

مامە حەبیب هەڵبژادە و نوێنەری جووتیارانی ناوچەی موکریان بوو بۆ کونگرەی دووهەمی حیزبی دیموکرات لە ساڵەکانی (1342.1343)کە لە دێی(سونێ) گیرا، بەڵام بە هۆی سەرما و بەفرێکی زۆر کە لە ناوچەی (سەردەشت) باریبوو ئەوسا لە گەڵ شەهید (سەید ڕەسووڵی بابی گەورە) نەگەیبوونە کۆنگرەکە. من لێرە لە (مەلا عومەری عەسری) و(مەلا محەمەدی خزری)م پرسیار کرد کە کونگرەی دووهەمی حیزب هەردووکیانی وەک ئەندامی کومیتەی مەرکەزی هەڵبژاردبوو، خەڵکی قەرەگوێز زۆر جاران دەیانکوت مامە حەبیب هاموشۆی دیوی گەرمێن دەکا، بەڵام کەم هەبوون بزانن ئەو خەریکی چییە. ماڵەکەی لە دێی قەرەگوێز جێی حەسانەوە و پشوودانی ئەو کاروانچییانە بوو کە لە دیوی گەرمێن ڕا بارە تووتن و سابوون و چایان بە قاچاغ دێنا بۆ شاری بۆکان. چارداغە سادە و ساکارەکەشی لەچیای حاجی کیمی ببووە مەکۆی ڕووناکبیران و شۆڕشگێرانی موکریان کە دەیانەویست خۆ بگەیەننە کوردستانی باشوور یا نە هەواڵێکی خۆش وەدست خەن لە جووڵانەوەی ساڵەکانی 1346، .1347

قسەکانی مام حەبیب بە دەرکەوتنی کەسێک کە لەولاوە دەهات بڕا. سەری وەرسووڕاند، چاوی بڕییە ڕێگە باریکەکەی نێوان مەزراکەی و گوندی قەرەگوێز. یەک لە دوور ڕا بە هەناسە بڕکێ دەهات. گورجوگۆڵ پاتوڵێکی ڕەش، ڕووسەرییەکی سادەی بە سەرەوە، جووتێک کەوشی لاستیکی ڕەشی لە پێدا، توورەکە تووتنی بابی بە دەستەوە بوو .مامە حەبیب بە دیتنی توورەکە تووتن گەشایەوە .زۆر خێرا بە قامکە گەورەکانی سەبیلەکەی داگرت و مژێکی بەهێزی لە سەبیلەڕەش دا و بۆنی تووتنی توندی مامەحەبیب ئەو نێوەی گرتەبەر .

مامەحەبیب باسی جەمهووریی کوردستان و(قازی محەمەد)ی دەکرد. ئەو کات کە زۆر گەنج بوو تفەنگی بۆ جەمهووریی مەهاباد هەڵگرتووە و لە شەڕی کوردان لە گەڵ عەجەماندا لە شاری (میاندواو) بەشدار بووە، تفەنگی سێ تیری پێ بوو ئەوکات. زۆر باسی (ئەحمەتوفیق)ی دەکرد کە پیاوێکی لێهاتوو و جەسوور بوو. وا دیار بوو لە گەڵ ئەحمەد توفیق پێوندی باشی بووبێت کاتی خۆی. مامەحەبیب زۆر جاران باسی دەورانی منداڵیی کاک (سوارەی ئیلخانی) بۆ گێرامەوە کە چۆن ڕاوە مار و باڵندەکانی دەکرد لە نێو ڕەوزە بەردەکانی چیای حاجی کیمی، وە دیکوت زۆر ئازا و بە غیرت بووە و شەوان لە نێو چۆمی تەتەهوو دا خەریکی ڕاوەماسی دەبوو. باسی فێرکردن و ڕاهێنان و سوارکاریی کاک سوارەی بۆ دەکردم .

ئا رامگەی مامەحەبیب ئێستاکە لە گۆڕستانی گوندی قەرەگوێزە لە داوێنی چیای حاجی کیمی لە نزیک چۆمی تەتەهوو. زۆر شەوان سەری لە گڵکۆکەی دەردێنێ و تەماشای چیای حاجی کیمی دەکا و دەڕوانێتە نەمامە

دەستچێنەکانی خۆی، ئاخۆ گەورە بوون؟ سڵاو لە هاوڕێی پیری لە مێژینەی خۆی دەکا و هەواڵی کوڕەکان لە چیا دەپرسێ. چیا ملی بۆ وەر دەسووڕێنێ و جوابی سڵاوی دەداتەوە، وا دیارە لە مێژە کەس میوانی ئەم بنارە نیە .

چیا ئارام و بێدەنگە .شەو زۆر درەنگە و دنیا کش و ماتە. تەنیا دەنگی ئارامی چۆمی تەتەهووە کە لە خوار گۆڕستانەوە دێتە گوێ. ئەمەش ئاوازێکی خۆشی تەنیای مامەحەبیبە لەم گۆڕستانە تەنیایەدا. هیوادارم گەنجانی شاری بۆکان و گوندی قەرەگوێز پێ بزانن کە لە گۆڕستانی ئەم گوندەی محاڵی موکریان کێ نێژراوە، بۆ بیرەوەری ئەو هەموو ئازار وئەزیەت و ئەشکەنجەی کە ئەم جووتیارە سەربەرز و سەرکێشە چەشتی بۆ وڵات، ئێمە بتوانین چەپکەگوڵی لە سەر گڵکوی دانێین و یادی بەرز ڕاگرین. من کە دوورم لەم دیارە ئازیزە هیوادارم گەنجانی ئەم دیارە ئەم ئەرکە پیرۆزە بە جێ بێنن کە ئەرکی پیرۆزە بۆ هەموو ئاشقانی ڕێگەی ئازادیی وڵات .

ڕێکەوتی

20110524